

EL GRALL

Xavier Orriols

En el camp dels instruments populars als Països Catalans es dona la circumstància d'utilitzar un sol mot per designar instruments diversos però que acostumen a pertànyer a la mateixa família. Aquest seria el cas del grall que podríem anomenar -per distingir-lo dels seus homònims- *grall de broquet* millor que *grall de gralla*, perquè si hem de ser estrictes en l'agrupació lingüística del nomenclàtor i disposicions, apareix amb molta més antelació la utilització del grall en solitari que no pas la gralla.

Així el distingiríem del *grall* de la cornamusa o sac de gemecs, del *grai* de la xeremia mallorquina i del *grall de pastor*, perquè, a més d'una molt diferenciada morfologia, aquests porten l'inxa o llengüeta muntada directament al tub de l'instrument sense cap altre giny que no sigui fil, estopa o cera, mentre que en el *grall de broquet* l'inxa i l'instrument són units pel broquet o tudell metàl·lic de pronunciada forma tronco-cònica.

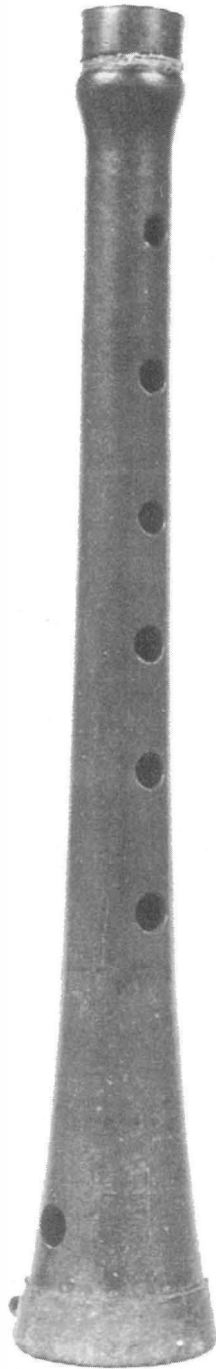
Es tracta d'un instrument de vent d'inxa, també amb disposició tronco-cònica, amb idèntica tipologia que la gralla seca, però de dimensions molt més reduïdes. Mentre que el grall té una longitud d'entre 25 i 26 centímetres, la gralla seca en fa uns 35, i malgrat aquesta notable reducció, el grall solament se separa de la tonalitat de la gralla en un interval ascendent d'un to o un to i mig -depenent de la fluctuació canyística, doncs cap exemplar antic s'ha conservat acompanyat d'inxa ni tudell primigenis. Així ens trobem amb un instrument que, tapant amb els dits

tots els forats, ens dona un Sol sostingut o un La, és a dir, un instrument que tonalment està molt pròxim a la dolçaina valenciana en Sol, o sigui, la divulgada bastament per Joan A. Blasco i els seus deixebles, encara que tímbricament se'n distancia.

Els pocs exemplars antics que d'aquest instrument es conserven són localitzats en col·leccions particulars de la vila del Vendrell, que en el segle XIX i gran part del XX va constituir el centre més important de difusió de la gralla, tant per la seva condició de capital del Baix Penedés com per la quantitat i qualitat de colles de grallers de la pròpia vila. Els exemplars conservats són de ginjoler, subjectat amb llauna i llautó, de bona factura.

Jaume Vidal i Vidal a *Carboner* (El Vendrell 1918 - Tarragona 1996), entranable graller i *maestro* que una quinzena d'anys enrere en va encarregar unes reproduccions, l'anomenava simplement grall i el situava com una gralla de butxaca -se'l posava a l'infern de l'americana- i creia que possiblement s'utilitzés en l'acompanyament del ball de bastons, que en moltes zones del Baix i Alt Penedés s'executa amb un sol instrument accionat amb gran rapidesa.

Ara per ara és un enigma la gènesi d'aquest instrument. És anterior o posterior a l'aparició de la gralla seca? Tant l'escassetat d'exemplars com una morfologia més propera a l'antiquíssim grall de cornamusa apunten la possibilitat que el grall de broquet precedís la gralla -perquè hi ha pocs dubtes ara per ara

que la gralla sigui un derivat del grall,¹ sobretot a nivell lingüístic, però possiblement també a nivell morfològic. La gralla seca vindria a ser un encreuament entre les xeremies medievals i renaixentistes (castellà, *chirimias*; anglès, *shawms*) i els gralls de cornamusa o de pastor. Per això el grall de broquet vindria a ser un model de transició, tot i que no descartem altres possibilitats.

Pel que fa a la documentació històrica, el *Memorial de les coblas i Ballas de Sta. Tècla el any 1687*² dona notícia de músics que toquen amb el grall de la gaita: Cosme Huguet de Tarragona; Francesc Gaspà, de la Pobla de Mafumet; Francesc Garcia, de la Llacuna i Jaume Vendrell, d'Alcover, aquest darrer amb un *grall de la gaita* (sic). D'altra banda, en el recentment publicat *El Llibre de l'Administració del patró de Vilafranca del Penedès (1778-1876)*³ hi ha referències clares i continuades tant al segle XVIII com a primers del XIX

de músics que toquen el grall (p.e., «Ym. pagat a l'home del grall de quant se anaba per las eras», 1815), mentre que la primera referència a *tocar la gralla* no és fins al 1818. En els anys següents, per la capta, hi va uns anys gralla i d'altres grall. El darrer any que el sonador de grall participa a la capta és el 1827. Després sempre surt consignada la gralla, tant en les captes com en diversos balls i gegants, dades que concorden amb la teoria anteriorment esbossada.

De la utilització posterior, no en tenim notícies, tot i que algú va apuntar que la coneguda gravació de la colla de grallers «Els Romeas» feta el 1931 podia ser feta amb aquests gralls perquè les melodies sonen un to per sobre del que normalment donen les gralles seques (Fa sostingut), però en totes les fotografies conegudes dels Romeas apareixen clarament amb gralla seca i cal atribuir el to alt possiblement a les revolucions

de l'enregistrament.

Recentment, el grall de broquet ha pres una certa revifalla, tant per l'èxitós propòsit de grallers del Vendrell i rodalies de reincorporar-lo a les seves festes com per la divulgació que n'han fet la gent del Centre Artesà Tradicionari (Barcelona) en la pedagogia d'instruments d'inxa destinada a infants, perquè els és més fàcil el maneig d'un instrument de dimensions a la mida de les seves possibilitats.

NOTES

1. Josefina Roma va publicar al número 2 de la revista *Gralla* (1977) un treball que reforça aquesta hipòtesi.
2. Vegeu MORANT I CLANXET, Jordi. *La festa popular de Sta. Tècla del 1687*. Casal Tarragoní, 1980.
3. Vegeu RIBAS, Antoni. *Passant comptes amb Sant Fèlix Màrtir*. Ajuntament de Vilafranca del Penedès, 1999.

COLLA DE DIMONIS DE MASSALFASSAR

Contractacions: 96 140 14 68

café L'INFERN

Plaça de l'església, 11, 46560 MASSALFASSAR
concerts, teatre, exposicions, tertúlies,
venda de música tradicional

